

Renata GIEDRYTĖ-MAČIULIENĖ

Lietuvos teisės instituto

Kriminologinių tyrimų skyriaus jaunesnioji
mokslo darbuotoja

Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius

El. p. renata.giedryte@teise.org

Judita VENCKEVIČIENĖ

Lietuvos teisės instituto

Kriminologinių tyrimų skyriaus jaunesnioji
mokslo darbuotoja

Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius

El. p. judita.venckeviciene@teise.org

ATKURIAMOJO TEISINGUMO PRIEMONIŲ TAIKYMAS MOKYKLOSE

Straipsnyje analizuojamas atkuriamojo teisingumo priemonių taikymas mokyklose. Mokykla yra vieta, kurioje dažnai kyla įvairių konfliktų ir kurioje konfliktams spręsti gali būti pasirenkami nekonstruktyvūs sprendimo būdai: agresija, smurtas, patyčios. Dažniausias atsakas į tokias problemas yra konflikto iniciatoriaus nubaudimas. Tačiau baudimas nėra efektyvi reakcija į konfliktines situacijas. Ji dažniausiai neskatina suvokti tokio elgesio priežasčių ir ieškoti konflikto sprendimo. Straipsniu siekiama parodyti, kaip, naudojantis atkuriamojo teisingumo priemonėmis, ypač vienu iš atkuriamojo teisingumo modelių – mediacija, galima efektyviai spręsti konfliktinio elgesio problemas mokyklose ir kodėl atkuriamojo teisingumo priemonių taikymas būtų svarbus ir Lietuvos mokyklose.

ĮVADAS

Mokykla yra viena pagrindinių socialinių institucijų, kuriose dažniausiai gali būti pastebima asmens delinkventinio elgesio¹ pradžia. Ši institucija nemažai prisideda

---

¹ *Delinkventinis elgesys* – tai nuo socialinių normų nukrypstantis vaikų ir paauglių elgesys, kuriam dažniausiai priskiriami smulkūs nusizengimai, elgesio normų pažeidimai, nesukeliantys rimto pavojaus ir

ne tik prie jaunimo socializacijos, bet ir delinkventinio elgesio socialinės kontrolės.² J. A. Browne tyrimas rodo, kad yra ryšys tarp to, kaip su vaiku elgiamasi mokykloje, ir nepilnamečių, pakliūvančių į teisinę sistemą, skaičiaus.³ Šiuo atveju itin svarbu, kokios socialinės kontrolės priemonės yra naudojamos.

Konfliktams⁴ mokyklose spręsti vaikai pasirenka įvairius ir dažnai nekonstruktyvius sprendimo būdus, pavyzdžiui, agresiją, smurtą, patyčias.⁵ Tai destruktiviai veikia ne tik konflikto dalyvius, tačiau kelia nesaugumo ir baimės jausmą mokyklose. Dažniausias atsakas į tokias problemas yra konflikto iniciatoriaus nubaudimas. Tačiau, kaip pastebi daugelis tyrėjų (Bazemore, 1999; Murray, 2003; Wachtel, Walgrave, 2009 ir kt.), nubaudimas (pastaba ar išpėjimas, atidavimas į specialiąją įstaigą, pašalinimas iš mokyklos ir pan.) nėra efektyvi reakcija į konfliktines situacijas mokyklose. Baudimas tėra pasyvi išraiška, reikalaujanti minimalaus ar netgi visiškai nereikalaujanti jokio dalyvavimo⁶ ir sąmoningumo už savo veiksmus ugdymo,⁷ neieškanti ir neišsprendžianti konflikto priežasčių, o neišspręstus konfliktus dažnai lydi dar didesnis smurtas, trikdantis mokyklos mikroklimatą ir trukdantis produktyviam darbui.⁸ Todėl pastaraisiais dešimtmečiais daugelyje užsienio valstybių formuojasi kitoks požiūris į konfliktinio ir delinkventinio elgesio problemų sprendimą mokyklose – pradedamos diegti atkuriamojo teisingumo priemonės.

Atkuriamasis teisingumas – tai filosofija, pagrįsta siekiu atkurti pažeidimu sutrik-

---

didelės žalos (pavyzdžiui, konfliktiškas elgesys, alkoholio vartojimas, bėgimas iš pamokų ir pan.) (Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1997, p. 13).

² Karp D. R., Breslin B. Restorative Justice in School Communities // *Youth & Society*, 2001, vol. 33, no. 2, p. 249.

³ Browne J. A. Derailed: The Schoolhouse to Jailhouse Track. Washington, DC: Advancement Project, 2003. Prieiga per internetą: <http://b.3cdn.net/advancement/c509d077028b4d0544_mlbrq3seg.pdf>.

⁴ Sąvoka „konfliktas“ straipsnyje vartojama kaip sąvokos „delinkventinis elgesys“ atitinkmuo. Vienas iš atkuriamojo teisingumo idėjos kūrėjų N. Christie dar 1976 m. kalbėjo ne apie „nusikaltimus“, o „konfliktus“, kurie yra „vagiami“ iš konflikto pusį neleidžiant konflikto pusėms pačioms jų spręsti (Christie N. Conflicts as Property // *British Journal of Criminology*, 1977, vol. 17 (1), p. 1).

⁵ Sondaitė J., Vimoncienė S. Mokyklų bendruomenės požiūris į mokyklinę mediaciją // *Socialinis darbas*, 2009, Nr. 8 (2), p. 108.

⁶ Wachtel T. Safer Safer Schools: Restoring Community in a Disconnected World, p. 1. Prieiga per internetą: <<http://www.iirp.edu/pdf/SSSRestoringCommunity.pdf>>.

⁷ Walgrave L. Advancing Restorative Justice as the Ground for Youth Justice // *First World Congress on Restorative Juvenile Justice held in Lima, Peru, 4-7 November 2009*, p. 4. Prieiga per internetą: <<http://www.unicef.org/tdad/2lodewalgrave.pdf>>.

⁸ Murray B. A. Examining School Based Mediation: a Literature Review, 2003, p. 1. Prieiga per internetą: <<http://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2003/2003murrayb.pdf>>.

dytą pusiausvyrą tiek aukos, tiek visuomenės, tiek paties pažeidėjo atžvilgiu.⁹ Todėl į konflikto sprendimo procesą yra įtraukiami visi subjektai, kuriems konfliktas turėjo įtakos: auka, teisės pažeidėjas ir bendruomenė. Daugelyje valstybių atkuriamasis teisingumas atsirado kaip alternatyva tradiciniam baudžiamajam atsakui nepilnamečių bylose,¹⁰ o ilgainiui atkuriamojo teisingumo idėjos buvo pritaikytos ir kitose srityse, pavyzdžiui, mokyklose sprendžiant delinkventinio elgesio problemas. Atkuriamojo teisingumo formų ar priemonių taikymas mokyklose padeda pažeidėjams pažvelgti į savo veikslių pasekmes ir priimti atsakomybę už savo veiksmus.¹¹ Nubaudymas nėra efektyvi reakcija, kadangi ne tik neskatina apmąstyti savo veiksmų, tačiau kartu neišsprendžia konflikto ir kelia dar didesnę įtampą mokykloje: konflikto iniciatoriai grįžta į klasę, tuo metu auka turi jaustis saugiai toje pačioje aplinkoje (klasėje), kur yra ir konflikto iniciatorius. Tam, kad tiek auka, tiek likusi mokyklos bendruomenė jaustųsi saugiai, mokyklose turi būti mokoma, kaip valdyti emocijas ir spręsti konfliktus.¹²

Šiuo straipsniu siekiama parodyti, kaip, naudojantis atkuriamojo teisingumo modeliu, ypač vienu iš jo modelių – aukos ir kaltininko mediacija, galima efektyviai spręsti konfliktinio elgesio problemas mokyklose. Mediacija yra tik viena iš atkuriamojo teisingumo formų,¹³ tačiau, lyginant su kitais atkuriamojo teisingumo modeliais, ši forma atsirado anksčiausiai ir gali būti apibūdinta kaip lanksčiausia.¹⁴ Lietuvoje atkuriamojo teisingumo praktika dar tik formuojasi,¹⁵ tačiau įvairūs atlikti

---

⁹ Ryals J. S. Restorative Justice: New Horizons in Juvenile Offender Counselling // *Journal of Addictions & Offender Counseling*, 2004, vol. 25, p. 19.

¹⁰ Van Ness D., Morris A., Maxwell G. Introducing Restorative Justice // *Morris A., Maxwell G. (eds.) Restorative Justice for Juveniles: Conferencing, Mediation and Circles*. Oxford: Hart Publishing, 2001, p. 5.

¹¹ The Report of the Independent Commission on Youth Crime and Antisocial Behaviour. 2010, p. 5.

¹² Blood P. The Australian Context – Restorative Practices as a Platform for Cultural Changes in Schools // Paper presented at the XIV World Congress of Criminology „Preventing Crime and Promoting Justice: Voices for Change“, Philadelphia, Pennsylvania, August 7-11, 2005, p. 2.

¹³ Kitos atkuriamojo teisingumo formos: konferencija, apskritojo stalo diskusija ir kt. (plačiau žr.: *Michailovič I., Bikelis S., Čepas A., Dobrynina M., Simaitis R., Šneideris D., Ūselė L., Venckevičienė J.* Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje. Lietuvos teisės institutas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2014, p. 48–56).

¹⁴ Plačiau žr.: *Michailovič I., Bikelis S., Čepas A., Dobrynina M., Simaitis R., Šneideris D., Ūselė L., Venckevičienė J.* Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje. Lietuvos teisės institutas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2014, p. 48–56.

¹⁵ Plačiau apie atkuriamojo teisingumo perspektyvas Lietuvoje žr.: *Michailovič I., Bikelis S., Čepas A., Dobrynina M., Simaitis R., Šneideris D., Ūselė L., Venckevičienė J.* Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje. Lietuvos teisės institutas. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2014. 2014 m. spalio

smurto, patyčių, savižudybių bei kiti tyrimai rodo, kad atkuriamojo teisingumo priemonių diegimas Lietuvos mokyklose, kaip ir kitose užsienio valstybėse, galėtų efektyviai prisidėti prie delinkventinio elgesio problemų sprendimo.

1. ATKURIAMASIS TEISINGUMAS MOKYKLOSE, ARBA KAIP MOKYKLOSE GALIMA SPREŠTI DELINKVENTINIO ELGESIO PROBLEMAS

Atkuriamasis teisingumas mokyklose – tai populiarus praktika daugelyje valstybių (pavyzdžiui, JAV, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, taip pat ir Europos Sąjungos valstybėse). Daugumoje mokyklų ši praktika atsirado kaip bandymas pakeisti vyraujančią „nulinės tolerancijos“¹⁶ politiką mokyklose. Griežtas baudimas, pašalinimai iš mokyklos ir dominuojantys galios santykiai (kalbant tiek apie mokyklos administracijos ir mokinių santykius, tiek apie „autoritetus“ tarp mokinių), pasak D. R. Karpo ir B. Breslino, mokykloje sukuria baimės, o ne rūpinimosi (angl. *care*) aplinką.¹⁷ Mokykloje naudojamos baudimo priemonės skatina tik dar didesnę pasipriešinimą mokyklos sistemai ir administracijai, dažniausiai tai susilpnina ryšius ir skatina nuolatinį elgesio taisyklių pažeidimą. Kaip pastebi M. Colvinas, kol mokykla siekia padaryti moksleivius paklusnius, latentinis tokio siekio rezultatas tampa dar didesnė moksleivių marginalizacija ir socialinės bei psichinės jų problemos.¹⁸

Taikant atkuriamąjį teisingumą siekiama panaikinti autoritarinę kontrolę mokyklose, kadangi ji neskatina pažeidėjo ir aukos dalyvavimo konflikto sprendimo procese, o nubaudimas yra tik pasyvi išraiška, nereikalaujanti ieškoti konflikto priežasčių. Atkuriamojo teisingumo mokykloje taikymas suponuoja tai, kad į nepageidaujamą elgesį yra žiūrima ne kaip į mokyklos taisyklių pažeidimą (taigi, ir nepaklusimą visai sistemai), o pažeidimą prieš žmones, santykius mokykloje ir mokyklos bendruomenę.¹⁹ Taigi, išspręsti konfliktą reiškia ne nubausti, o atkurti

---

mėn. prasidėjo Vilniaus apygardos probacijos tarnybos vykdomas projektas „Mediacijos įgyvendinimas probacijos tarnybose (MIPT)“, kuriuo siekiama užtikrinti praktinį mediacijos įgyvendinimą Lietuvoje (<<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/vapt/mediacija.html>>).

¹⁶ Sąvoka „nulinė tolerancija“ mokyklose reiškia baudimą už bet kokią mokyklos taisyklių pažeidimą, t. y., bet koks nepageidaujamas mokinio veiksmas yra netoleruojamas ir sulaukia atsako – nubaudimo.

¹⁷ Karp D. R., Breslin B. Restorative Justice in School Communities // *Youth & Society*, 2001, vol. 33, no. 2, p. 253.

¹⁸ Colvin M. *Crime and Coercion*. New York: St. Martin's, 2000, p. 16, 70.

¹⁹ Cameron L., Thorsborne M. Restorative Justice and School Discipline: Mutually Exclusive? // *Strang H., Braithwaite J. Restorative Justice and Civil Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 183.

buvusius santykius. Baudimas, pavyzdžiui, pašalinant iš mokyklos, ne tik susilpnina ryšius mokykloje ir paskatina izoliaciją nuo likusios mokyklos bendruomenės, bet ir sumažina sėkmingos moksleivių reintegracijos į mokyklą galimybes.²⁰ Kaip pastebėjo vienas iš Policijos departamento atstovų Minesotoje, pašalinimas iš mokyklos atspindi priešingą švietimo sistemai misiją, kadangi atitraukia pažeidėją iš aplinkos, kuri labiausiai prisideda prie jo socializacijos. Tokiu būdu neleidžia daryti to, ką geriausiai galima pasiekti švietimo sistema. Be to, kai kurie mokiniai nevengia pažeidinėti elgesio taisyklių, kadangi tai jiems užtikrina pašalinimą iš sistemos, kurios jie nemėgsta. Kitaip tariant, dauguma delinkventų nori būti pašalinti iš mokyklos.²¹ Taigi, nesprendžiant konflikto ir problemos, o naudojant baudimo politiką pasiekiami atvirkestiniai rezultatai.

Palikti moksleivius švietimo sistemoje ir taikyti atkuriamąjį teisingumą – tai vienas iš efektyvių būdų spręsti konfliktinio ir delinkventinio elgesio problemas. Pasak T. Cavanagho, tai efektyviau nei pašalinti iš mokyklos ar sudaryti tokias sąlygas, kad mokins pats norėtų palikti mokyklą.²² Kalbėdami apie atkuriamojo teisingumo naudą mokyklose,²³ D. R. Karpas ir B. Breslinas teigia, kad būtent atkuriamojo teisingumo programos savo tikslu iškelia veiklas, kuriomis siekiama spręsti delinkventinio elgesio problemas. Jomis siekiama reaguoti į problemą nesinaudojant baudimo filosofija ar baudžiamąja justicija ir sukurti saugią bei palaikančią mokymosi aplinką.²⁴

---

²⁰ Bazemore G. After Shaming Whither Reintegration: Restorative Justice and Relational Rehabilitation // Bazemore G., Walgrave L. (eds.) Restorative Juvenile Justice: Repairing the Harm of Youth Crime. Monsey, NY: Criminal Justice Press, 1999.

²¹ Karp D. R., Breslin B. Restorative Justice in School Communities // Youth & Society, 2001, vol. 33, no. 2, p. 262.

²² Cavanagh T. Restorative Practices in Schools: Breaking the Cycle of Student Involvement in Child Welfare and Legal Systems // Protecting Children, 2009, vol. 24, no. 4, p. 55.

²³ Atkuriamąjį teisingumą galima taikyti ne tik paprastose, tačiau ir specializuotose mokyklose. Pavyzdžiui, Buksmonto akademijos mokyklų pavyzdys rodo, kad atkuriamasis teisingumas gali būti sėkmingai įgyvendintas su „didesnės rizikos“ (turinčiais elgesio ar emocinių problemų, pavyzdžiui, kuriems būdingas agresyvus elgesys, psichikos sveikatos sutrikimai, vaikai, vartojantys alkoholį ar narkotines ir psichotropines medžiagas) vaikais (angl. *high-risk youth*). Pagrindinis skiriamasis bruožas nuo paprastų mokyklų yra toks, kad Buksmonto akademijos mokyklose vienodai teikiama dėmesio tiek mokymuisi, tiek elgesio ar emocinių problemų sprendimui. Buksmonto akademija remiasi nuostata, kad mokyklos bus produktyvesnės ir efektyvesnės kontroliuodamos netinkamą elgesį, jei adaptuos kai kuriuos esminius šeimos modelio principus. Socialinė kontrolė turi būti derinama su socialine parama. Tuo metu jaunuolis, patekęs į baudžiamosios justicijos sistemą, dažniausiai šios paramos negauna. Todėl taikydama atkuriamąjį teisingumą kasdienėje veikloje, pavyzdžiui, grupinėje terapijoje, Buksmonto akademija vaikams suteikia galimybę išmokti suvokti savo veiksmų pasekmes ir iš naujo surasti savo vietą visuomenėje (Karp D. R., Breslin B. Restorative Justice in School Communities // Youth & Society, 2001, vol. 33, no. 2, p. 265–266).

²⁴ Karp D. R., Breslin B. Restorative Justice in School Communities // Youth & Society, 2001, vol. 33, no. 2, p. 249.

Atkuriamasis teisingumas atspindi perėjimą nuo vadovavimo „iš viršaus“ (angl. *boss-management*), kai mokyklos administracija ir mokytojai beatodairiškai liepia paklusti jų taisyklėms, o už bet kokią taisyklių pažeidimą baudžia, į neformalų vadovavimą (angl. *lead-management*), kai neutrali pusė padeda konfliktuojančioms šalims išsiaiškinti konflikto detales.²⁵ Tokį perėjimą ypač atspindi vienas iš atkuriamojo teisingumo modelių – mediacija. Mediacija suteikia galimybę aukai gauti atsakymus į jai rūpimus klausimus bei abiem konflikto šalims išreikšti savo požiūrius, išsakyti jausmus, išsiaiškinti poreikius ir problemas.²⁶ Mediatoriais gali būti tiek specialiai tam apmokyti suaugusieji (pavyzdžiui, socialiniai darbuotojai, psichologai), tiek moksleiviai.²⁷ Pagrindinė sąlyga mediatoriui – jis turi būti nešališkas abiejų konflikto pusių atžvilgiu. Abiejų mokyklinės medicijos formų (kai mediatorius yra suaugęs asmuo arba kai mediatorius yra pats moksleivis) kontekste siekiama vieno rezultato – asmeninės konflikto iniciatoriaus ar pažeidėjo atsakomybės už savo veiksmus ugdymo. Be to, mediacija ne tik sprendžia konfliktą tarp dviejų konfliktuojančių pusių, tačiau kartu padeda lavinti klausymosi, kritinio mąstymo, problemų sprendimo įgūdžius, kurie dažniausiai ir toliau yra sėkmingai naudojami už mokyklos ribų. Todėl daugelyje mokyklų mediacija pradėta naudoti ne tik kaip smurto prevencijos priemonė, bet ir įgūdžių ugdymo priemonė.²⁸

Be to, tai, kad atkuriamasis teisingumas mokykloje gali būti efektyvi smurto prevencijos priemonė, byloja J. Braithwaite reintegrovančios gėdos koncepcija. Remiantis J. Braithwaite koncepcija, konflikto iniciatorių gali labai paveikti jo sugėdinimo procesas. Žmonės labiau nei baismės bijos gėdos. Jeigu konflikto iniciatorius pajustų kaltę dėl savo veiksmų – tai gali atgrasyti jį nuo tolesnio delinkventinio ir nusikalstamo elgesio. Tačiau labai svarbu, kad gėdinimo procesas būtų reintegrovančias, todėl jis turi vykti konflikto iniciatoriui pažįstamų, o ne svetimų asmenų akivaizdoje, ir turi būti stengiamasi jį grąžinti atgal į bendruomenę, kitu atveju jis dar labiau atitols nuo bendruomenės.²⁹

---

²⁵ *Blood P.* The Australian Context – Restorative Practices as a Platform for Cultural Changes in Schools // Paper presented at the XIV World Congress of Criminology „Preventing Crime and Promoting Justice: Voices for Change“, Philadelphia, Pennsylvania, August 7-11, 2005, p. 3.

²⁶ *Murray B. A.* Examining School Based Mediation: a Literature Review, 2003, p. 20. Prieiga per internetą: <<http://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2003/2003murrayb.pdf>>.

²⁷ Atkuriamojo teisingumo forma, kai mediatoriais yra patys moksleiviai, vadinama bendraamžių medicija. Šia medicijos forma siekiama išmokyti mokinius (mediatorius) padėti spręsti tarp bendraamžių kylančius konfliktus.

²⁸ *Murray B. A.* Examining School Based Mediation: a Literature Review, 2003, p. 10–11. Prieiga per internetą: <<http://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2003/2003murrayb.pdf>>.

²⁹ Encyclopedia of Prisons & Correctional Facilities. Prieiga per internetą: <<http://www.sagepub.com/hanserintro/study/materials/reference/ref17.1.pdf>>.

Taigi, atkuriamasis teisingumas mokyklose atsirado kaip atsakas į neefektyvią baudimo politiką mokyklose. Baudžiant konflikto iniciatorių ar pažeidėją ne tik nesiekama suvokti jo elgesio priežasčių, tačiau ir neieškoma kilusio konflikto sprendimo. Be to, dažnam pažeidėjui bausmė – pašalinimas iš mokyklos – yra netgi siekiama. Tačiau pažeidėjo pašalinimas iš mokyklos atitraukia jį nuo tos aplinkos, kuri labiausiai prisideda prie jo socializacijos, o atlikęs bausmę pažeidėjas grįžta į tą pačią aplinką, kurioje aukai ir toliau tenka bendrauti su savo skriaudėju. Atkuriamojo teisingumo – mediacijos priemonės mokyklose padeda ne tik konfliktuojančioms šalims išsiaiškinti konflikto detales ir priežastis, tačiau kartu padeda ugdyti konflikto iniciatoriaus ar pažeidėjo atsakomybę už savo veiksmus, lavinti konflikto sprendimo įgūdžius ir drauge padeda kurti saugumo jausmą mokyklose.

2. ATKURIAMOJO TEISINGUMO PRIEMONIŲ TAIKYMO REZULTATAI UŽSIENIO VALSTYBĖSE

Galima rasti nemažai tyrimų, kurie parodo įvairių atkuriamojo teisingumo formų (mediacijos, konferencijos ir kt.) taikymo naudą mokyklose. Vienoje iš Mineapolio (Jungtinėse Amerikos Valstijose) mokyklų buvo vykdomas trejų metų projektas siekiant įvertinti atkuriamojo teisingumo priemonių efektyvumą. Jau per pirmuosius projekto metus buvo pastebėtas pašalinimų iš mokyklos sumažėjimas 27 proc. Retesnis baudimo priemonių taikymas buvo pastebėtas ir kitose Mineapolio mokyklose. Vienoje iš mokyklų po dvejų projekto vykdymo metų pranešimų apie smurtą sumažėjo nuo 7 iki mažiau nei 2 pranešimų per dieną. Tyrėjai padarė išvadą, kad būtent alternatyvų baudimo priemonėms sukūrimas (siekis reintegruoti kaltininką ir žalos atlyginimas aukai labiau nei kaltininko nubaudimas) sumažino recidyvo lygį.³⁰

Atkuriamojo teisingumo priemonių nauda buvo fiksuojama daugelyje Pensilvanijos (Jungtinėse Amerikos Valstijose) mokyklų. Vienoje iš mokyklų įvairios atkuriamojo teisingumo priemonės pradėtos diegti dar 1998–1999 m. Kiekvienais metais po šių priemonių taikymo sumažėdavo delinkventinio elgesio ir skundų dėl tokio elgesio atvejų. Šios mokyklos administracija pastebėjo, kad atkuriamojo teisingumo priemonės prisidėjo prie pozityvesnių ryšių tarp moksleivių ir mokytojų formavimosi, pagerėjo akademiniai moksleivių pasiekimai. Kitoje Pensilvanijos mokykloje atkuriamojo teisingumo formos pradėtos taikyti nuo 2006 m. Kaip buvo galima matyti iš mokyklos renkamos statistikos duomenų, lyginant su ankstesniais metais

---

³⁰ Karp D. R., Breslin B. Restorative Justice in School Communities // Youth & Society, 2001, vol. 33, no. 2, p. 257–258.

ne tik sumažėjo pašalinimų iš mokyklos skaičius, tačiau sumažėjo ir delinkventinio elgesio (muštynių, grasinimų, vagysčių) atvejų.³¹

Atkuriamojo teisingumo taikymo naudą rodo ir kitose valstybėse atlikti tyrimai. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje 20-ye vidurinių ir 6-iose pradinėse mokyklose buvo atliekama moksleivių ir mokyklos darbuotojų apklausa bei interviu su mediatoriais ir asmenimis, dalyvavusiais atkuriamosiose konferencijose.³² Tyrėjai padarė išvadą, kad „atkuriamasis teisingumas nors ir nėra problemų sprendimo mokykloje panacėja, tačiau, jei įgyvendinamas tinkamai, gali pagerinti mikroklimatą mokykloje, paskatinti mokymąsi ir padrąsinti jaunuolius būti atsakingus ir užjaučiančius“.³³ T. Cavanagh 2004–2008 m. atliko atvejo tyrimą vienoje Naujosios Zelandijos mokyklų. Per kelerius tyrimo metus buvo pastebėti dideli delinkventinio elgesio problemų sprendimo pokyčiai. Įprastines kontrolės ir baudimo formas (atidavimą į kitas įstaigas, laikiną pašalinimą ar išmetimą iš mokyklos ir kt.) pakeitė atkuriamojo teisingumo iniciatyvos, taigi, remiantis šios mokyklos mokytojų interviu, sumažėjo konfliktų, priekabiavimo, patyčių atvejų.³⁴

Vienu pagrindiniu tolesnio delinkventinio ir nusikalstamo elgesio rizikos veiksniumi mokykloje laikomos patyčios. Patyčių kaltininkai dažniau pašalinami iš mokyklos ir dažniau įsitraukia į delinkventinį ir nusikalstamą elgesį.³⁵ Be to, klasėse, kuriose yra fiksuojami aukšti patyčių rodikliai, mokiniai jaučiasi mažiau saugūs ir yra mažiau patenkinti buvimu mokykloje.³⁶ Atkuriamasis teisingumas – vienas geriausių būdų užkirsti kelią patyčioms, kadangi patyčios – tai sisteminis galios demonstravimas, o

³¹ International Institute for Restorative Practices Graduate School. Improving School Climate: Findings from Schools Implementing Restorative Practices, p. 11–16. Prieiga per internetą: <<http://www.iirp.edu/pdf/IIRP-Improving-School-Climate.pdf>>.

³² Tai atkuriamojo teisingumo procesas, kuriame dalyvaujant fasilitatoriui susitinka auka, kaltininkas ir juos palaikantys asmenys (šeimos nariai, draugai ir kt.).

³³ National Evaluation of the Restorative Justice in Schools Programme. London: Youth Justice Board for England and Wales, 2004, p. 65; *McCluskey G., Lloyd G., Stead J., Kane J., Riddell S., Weedon E.* 'I was Dead Restorative Today': From Restorative Justice to Restorative Approaches in School // *Cambridge Journal of Education*, 2008, vol. 38, no. 2, p. 200.

³⁴ *Cavanagh T.* Restorative Practices in Schools: Breaking the Cycle of Student Involvement in Child Welfare and Legal Systems // *Protecting Children*, 2009, vol. 24, no. 4.

³⁵ *Morrison B.* Bullying and Victimization in Schools: A Restorative Justice Approach // *Australian Institute of Criminology, Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, 2002, no. 219, p. 1; *Morrison B.* School Bullying and Restorative Justice: Toward a Theoretical Understanding of the Role of Respect, Pride, and Shame // *Journal of Social Issues*, 2006, vol. 62, no. 2, p. 372.

³⁶ *Peterson R. L., Skiba R.* Creating School Climates That Prevent School Violence // *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 2001, vol. 74:3, p. 162.

atkuriamuoju teisingumu siekiama atkurti galios pusiausvyrą.³⁷ Dažniausiai patyčios vyksta vietose, kurias mažiausiai pastebi suaugusieji (žaidimų aikštelėse, mokyklos koridoriuose ir pan.). Be to, patyčios – tai smurtas, apie kurį patyčių aukos nenori prabilti, tačiau kitiems mokiniams jos dažnai yra matomos. Todėl tokias situacijas efektyvu spręsti pasinaudojant viena iš atkuriamojo teisingumo mokyklose programų – bendraamžių mediacija, kai patys mokiniai aktyviai dalyvauja spręsdami konfliktus taip mokydami alternatyvių konfliktinių situacijų sprendimo būdų.³⁸ Ne visi tyrimai patvirtina mokyklos mikroklimato pokyčius, tačiau kai kurie tyrimai rodo, kad tiek moksleiviai, tiek mokytojai bendraamžių mediaciją vertina kaip pagerinančią mokyklos mikroklimatą. Taip pat yra tyrimų, patvirtinančių, kad egzistuoja ryšys tarp bendraamžių mediacijos programų ir mažesnio muštynių skaičiaus, retesnių kreipimųsi pas mokyklos direktorių ir sumažėjusio laikinų pašalinimų iš mokyklos skaičiaus.³⁹

Taigi, kaip galima matyti analizuojant kitų valstybių patirtį, atkuriamojo teisingumo priemonių taikymas mokyklose, nors nėra panacėja, tačiau šiomis priemonėmis galima efektyviau spręsti delinkventinio elgesio (smurto, patyčių ir kt.) problemas. Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad tokie pokyčiai yra ilgo darbo rezultatas. Atkuriamojo teisingumo programų įdiegimas mokykloje atima daug daugiau laiko ir pastangų nei baudimo priemonių taikymas. Tam reikia ne tik parengti specializuotų mediatorių, tačiau ir įveikti pasipriešinimą šio modelio taikymui. Šiuolaikinėje visuomenėje dar itin gajį retribucinę (atpildo) ideologiją ir neįsivaizduojama, kad tam tikras veiksmas gali būti vertinamas kitaip nei vien tik būti baudžiamas. Todėl, kaip pastebi kai kurie tyrėjai, netgi pradėjus diegti atkuriamojo teisingumo praktiką mokyklose, sunkiai atsiribojama nuo baudimo filosofijos.⁴⁰ Tačiau geroji užsienio valstybių praktika rodo, kad atkuriamojo teisingumo nauda yra itin pastebima ilgalaikėje perspektyvoje ne tik stebint delinkventinio elgesio mažėjimą, tačiau ir alternatyvių konfliktų sprendimo modelių perėmimą, pasitikėjimo ir saugumo jausmo didėjimą mokyklose. Toliau straipsnyje aptariama, kodėl atkuriamojo teisingumo priemonių taikymas būtų svarbus ir Lietuvos mokyklose.

---

³⁷ Morrison B. School Bullying and Restorative Justice: Toward a Theoretical Understanding of the Role of Respect, Pride, and Shame // *Journal of Social Issues*, 2006, vol. 62, no. 2, p. 372.

³⁸ Peterson R. L., Skiba R. Creating School Climates That Prevent School Violence // *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 2001, vol. 74:3, p. 160.

³⁹ Johnson D. W., Johnson R. T. Conflict Resolution and Peer Mediation Programs in Elementary and Secondary Schools: A Review of the Research // *Review of Educational Research*, 1996, vol. 66, no. 4.

⁴⁰ Karp D. R., Breslin B. Restorative Justice in School Communities // *Youth & Society*, 2001, vol. 33, no. 2, p. 269.

3. ATKURIAMOJO TEISINGUMO PRIEMONIŲ TAIKYMO SVARBA LIETUVOS MOKYKLOSE

Prieš pradėdant kalbėti apie atkuriamojo teisingumo priemonių taikymo svarbą Lietuvos mokyklose, norėtusi pateikti pavyzdį iš Tauragės apskrities vyriausiojo policijos komisariato vyresniosios specialistės darbo praktikos:

„Policijos komisariate buvo užregistruotas vienos bendrojo lavinimo mokyklos pedagogės pareiškimas, kad šešiolikos metų moksleivis pamokoje elgėsi įžūliai ir chuliganiškai, t. y. ignoravo pedagogės reikalavimus dirbti, vaikščiojo po klasę, tyčia metė į pedagogę rašiklį ir vartojo necenzūrinius išsireiškimus pedagogės atžvilgiu, taip visų akivaizdoje ją viešai pažemindamas. Buvo priimtas sprendimas taikyti 16-ečiui moksleiviui administracinę atsakomybę pagal LR ATPK 174 str.⁴¹ Nepilnamečiui už įvykdytą nedidelį chuliganizmą buvo paskirta administracinė nuobauda – bauda. Tačiau priimtas formalus teisinis sprendimas situacijos neišsprendė. Moksleivis ir toliau minėtos pedagogės pamokose elgėsi arogantiškai, vyravo nepasitenkinimas, o kiti klasės moksleiviai stebėjo augančią įtampą ir laukė naujo sproginio.“⁴²

Atveju Tauragėje pavyzdys rodo, kad mokytojo ir moksleivio konfliktas nebuvo išspręstas mokykloje, o buvo kreiptasi į teisės saugos pareigūnus. Paskirta nuobauda neišsprendė konflikto ir toliau klasėje bei mokykloje kėlė įtampą. Šis pavyzdys parodė, kad mokyklose konfliktinių situacijų sprendimas gali būti kitoks: minėtu atveju policijos komisariato vyresnioji specialistė konflikto dalyviams pasiūlė taikyti mediaciją, kai moksleiviui ir pedagogei buvo suteikta galimybė pasikalbėti ir išdėstyti savo poziciją, atskleisti išgyvenimus dėl konfliktinės situacijos. Tik užmezgus moksleivio ir mokytojo dialogą, išaiškėjo moksleivio ir mokytojo nesutarimų priežastys.⁴³

Tai, kad Lietuvos mokyklose nėra taikomos atkuriamojo teisingumo priemonės,

---

⁴¹ 174 straipsnis. Nedidelis chuliganizmas. Nedidelis chuliganizmas, tai yra necenzūriniai žodžiai ar gestai viešosiose vietose, įžeidžiamas kibimas prie žmonių ar kiti panašūs veiksmai, pažeidžiantys viešąją tvarką ir žmonių rimtį, – užtraukia baudą nuo vieno šimto iki trijų šimtų litų arba administracinį areštą iki trisdešimties parų (Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (Žin., 1985, Nr. 1-1)).

⁴² Atkuriamojo teisingumo svetainė. Prieiga per internetą: <<http://mediacija.policija.lt/lt/jaunimui>>.

⁴³ Mediacijos metu paaiškėjo, kad moksleivis buvo įsitikinęs, esą jis tyčia per dažnai kviečiamas atsakinėti, mokytoja pažymius rašo neobjektyviai, be to, jį erzino nuolatinis mokytojos kreipimasis mažybine jo vardo forma. Tuo metu mokytoja manė moksleivį esant ne tik hiperaktyvaus bei isteriško būdo, tačiau taip pat manė, kad moksleivis vartoja narkotines medžiagas, nes pamokose jis nuolatos būna mieguistas, buvo įsitikinusi, kad jis pradūrė jos automobilio padangą. Mediacijos pabaigoje moksleivis atsiprašė už savo nepagarbų elgesį ir pripažino, kad konfliktinėse situacijose jam sunku valdyti emocijas, pradėjo lankyti psichologo konsultacijas. Mokytoja pripažino supratusi, jog neigiama nuomonė apie moksleivį susiformavo sutapus daugeliui neigiamų aplinkybių (Atkuriamojo teisingumo svetainė. Prieiga per internetą: <<http://mediacija.policija.lt/lt/jaunimui>>).

negalima teigti.⁴⁴ Kalbant apie Lietuvos patirtį taikant atkuriamojo teisingumo priemones greičiau pasakytina, kad Lietuvos mokyklose nėra bendros atkuriamojo teisingumo priemonių taikymo praktikos. Atkuriamojo teisingumo taikymo iniciatyvos yra labiau epizodinės,⁴⁵ dažniausiai paremtos pavienių mokyklų noru diegti atkuriamojo teisingumo priemones. 2008 m. J. Sondaitė ir S. Vimoncienė atliko žvalgybinį tyrimą penkiose Lietuvos mokyklose apklaudamos mokytojus, moksleivius ir jų tėvus. Tyrimo rezultatai parodė, kad tik mažiau nei penktadalis tyrime dalyvavusių asmenų yra girdėję arba žinojo apie mediaciją, o pateikus hipotetines mediacijos situacijas teigiamai mediacijos taikymą įvertino daugiau nei 80 proc. tyrimo dalyvių.⁴⁶

Nuo 2008 m. viešoji įstaiga „Mediacijos centras“ atskiroms mokykloms pradėjo teikti mediacijos mokymų paslaugas. „Mediacijos centras“ tarpininkauti sprendžiant konfliktus moko ne tik mokytojus, tačiau ir vyresnių klasių (10–11 klasių) moksleivius. Tačiau mokymai vykdomi tik tose mokyklose, kurios pačios pareiškia norą diegti atkuriamojo pobūdžio priemones ir tik vyresniems moksleiviams.⁴⁷ Pagal Nacionalinę smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programą, „Konfliktų ir prevencijos centras“ 2008 m. mokytojams ir mokiniams organizavo mokymus apie konfliktų valdymą ir mediacijos taikymą konfliktuose.⁴⁸ Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras kai kuriose mokyklose pradėjo vykdyti konfliktų prevencijos programą „Taiki mokykla“, kuri yra paremta atkuriamojo pobūdžio elementais.⁴⁹ Taip pat ir kitose mokyklose jau ilgą laiką vykdomos prevencijos programos (Olweus patyčių prevencijos programa, „Zipio draugai“ ir

---

⁴⁴ Tai įrodė ir Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos vykdytas projektas „Policijos pareigūnų gebėjimų, užtikrinant efektyvų poveikį nepilnamečių delinkventiniam elgesiui, stiprinimas per atkuriamojo teisingumo modelių diegimą“. Šiuo metu projektas jau yra pasibaigęs ir apie tolesnį mediacijos taikymą nėra žinoma.

⁴⁵ Tokios programos kaip Olweus patyčių prevencijos programa, „Zipio draugai“, „Antras žingsnis“ ir kt. yra taikomos nacionaliniu mastu, o atkuriamuoju teisingumu grįstos programos labiau taikomos pavienėse mokyklose.

⁴⁶ Tyrimas nebuvo reprezentatyvus, buvo taikyta patogioji atranka (*Sondaitė J., Vimoncienė S. Mokyklų bendruomenės požiūris į mokyklinę mediaciją // Socialinis darbas, 2009, Nr. 8 (2), p. 110.*)

⁴⁷ Apie šiuos viešosios įstaigos „Mediacijos centro“ mokyklose vykdomus mokymus informacija nėra skelbiama internetinėse svetainėse. Apie įstaigos veiklą buvo sužinota projekto „Mediacijos įgyvendinimas probacijos tarnybose (MIPT)“ susitikime-konferencijoje.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Darbo, socialinių ir sveikatos reikalų skyrius. Pažyma dėl Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano vykdymo 2008 metais ataskaitos. 2009-03-27, Nr. 9-24.

⁴⁹ Pavyzdžiui, žr. Ukmergės Dukstynos pagrindinės mokyklos svetainė. Prieiga per internetą: <http://www.dukstyna.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=1>.

kt.) turi tam tikrų atkuriamojo pobūdžio elementų, jos yra paremtos konfliktų valdymo igūdžių mokymu, tačiau, kaip rodo aptarta užsienio valstybių geroji praktika, būtent mediacijos taikymas mokyklose ir nešališkų tarpininkų (mediatorių) – ypač pačių moksleivių – įtraukimas į konfliktų sprendimą itin efektyviai prisideda prie delinkventinio elgesio (smurto, patyčių ir kt.) problemų sprendimo ir tokio elgesio mažėjimo. Tyrimų, parodančių, ar atskirose Lietuvos mokyklose, kuriose buvo mokoma konfliktus spręsti pasitelkiant mediaciją, iš tikrųjų konfliktų ir delinkventinio elgesio rodikliai sumažėjo, nėra, tačiau kodėl mediacijos ir kitų atkuriamojo teisingumo modelių (pavyzdžiui, atkuriamųjų konferencijų) taikymas galėtų būti svarbus Lietuvos mokyklose, rodo įvairūs smurto, patyčių, savižudybių ir kitų atliktų tyrimų rezultatai Lietuvoje.

2008 m. viešosios įstaigos „Vaiko namas“ atliktas tyrimas 17-oje atsitiktiniu būdu atrinktų Lietuvos mokyklų parodė, kad net 83 proc. vaikų teigė per mokslo metus patyrę emocinį smurtą iš kitų vaikų (pravardžiavimą, tyčiojimasi, rėkimą, grasinimus, atstūmimą, ignoravimą). Emocinį smurtą dažniau teigė patiriantys pradiniių klasių ir 5–8 klasių moksleiviai, vyresnėse klasėse (9–12 klasėse) emocinio smurto mažėja. Fizinį smurtą iš kitų vaikų (daiktų atėmimą ir jų gadinimą, apmėtymą daiktai, pargriovimą, mušimą, apspjovimą) per mokslo metus nurodė patyrę 59,7 proc. moksleivių. Vyresnėse klasėse fizinio smurto mažėja. Apie įvairių smurto atvejų latentiskumą byloja moksleivių tėvų ir mokytojų apklausos rezultatai – tiek tėvai, tiek mokytojai rečiau nurodydavo vaikų smurto atvejus.⁵⁰

Lietuvoje pagal Pasaulinės sveikatos organizacijos koordinuojamą Tarptautinę mokinių sveikatos ir gyvenamosios tyrimų programą (angl. *Health Behaviour in School-aged Children*) yra atliekamas patyčių paplitimo tyrimas. 2006 m. atlikto tyrimo duomenys rodo, kad Lietuvoje patyčias patiria apie 70 proc. 11-os, 13-os ir 15-os metų vaikų. Lietuva pagal dažnai (2–3 kartus per mėnesį arba dažniau) mokyklose patirtų patyčių rodiklį, kuris siekė 27 proc., pirmavo tarp visų 38 tyrime dalyvavusių šalių.⁵¹ Kaip rodo 2014 m. publikuoto tyrimo duomenys, Lietuvos 11-mečiai, 13-mečiai ir 15-mečiai 2010 m., lyginant su kitų 38 tyrime dalyvavusių valstybių duomenimis, taip pat dažniausiai patiria patyčias. Dažniausiai patyčias patiria 11-mečiai (59 proc.), patys dažniausiai tyčiojasi vyresni – 15-os metų amžiaus – vaikai (48 proc.). 2011 m. organizacijos „Gelbėkit vaikus“ atliktas tyrimas parodė, kad mokiniai patyčias patiria ne tik iš bendraklasių, bet ir mokyklos personalo. Pagal 2013 m. UNICEF paskelbtą tyrimą, atliktą 29 ekonominiu atžvilgiu išsivysčiusiose valstybėse, Lietuva – vienin-

⁵⁰ Viešoji įstaiga „Vaiko namas“. Smurto mokyklose paplitimo, formų, priežasčių, prevencijos ir pagalbos priemonių tyrimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008.

⁵¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Patyčios Lietuvos mokyklose: problemos ir jų sprendimo būdai. 2009, Nr. 11 (39), p. 1, 4–5.

telė valstybė, kurioje patyčias patiria daugiau nei 50 proc. vaikų.⁵² 2009 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos ataskaitoje teigiama: „Mokykla yra vieta, kur mokiniai dažniausiai susiduria su patyčiomis, todėl būtent čia reikalingos permainos, ieškant būdų gerinti vaikų psichosocialines ugdymo(si) sąlygas.“⁵³ 2014 m. ataskaitoje pažymima, kad nors Lietuvoje pastebimas nežymus patyčių mažėjimas, tačiau jis ne toks, kokio tikimasi.⁵⁴

Patyčios ir kitoks smurtas mokyklose neretai skatina įvairias problemas: prastus akademinis pasiekimus, nesaugumo jausmą mokykloje, priešišumą mokyklai, mokyklos nelankymą, psichines vaikų problemas ir netgi savižudybes. Pagal 15–19 metų jaunuolių savižudybių rodiklius 100 tūkst. 15–19 metų amžiaus gyventojų Lietuva lenkia visas Europos valstybes. 2010 m. jaunuolių savižudybių rodiklis 100 tūkst. 15–19 metų amžiaus gyventojų siekė 13,4. Higienos instituto duomenimis, 2009 m. nusižudė 50 15–19 metų amžiaus jaunuolių, 2010 m. – 31, 2011 m. – 18 šio amžiaus jaunuolių. Kaip teigiama Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos ataskaitoje, „dauguma vaikų savižudybių vertinamos kaip vaikų protestas prieš smurtą, skriaudas, psichologines traumas“.⁵⁵

A. H. Maslow dar 1943 m. saugumą įvardijo natūraliu kiekvieno asmens poreikiu. Jo sukurtoje poreikių hierarchijoje saugumo poreikis yra vienas iš svarbiausių. Tik patenkinus žemiausius fiziologinius ir saugumo poreikius, svarbūs tampa aukštesnio lygmens poreikiai: socialiniai, savivertės ir, esantys hierarchijos viršuje, saviraiškos poreikiai.⁵⁶ E. Karmaza, N. Grigutyte ir E. G. Karmazė, pritaikę šią sampratą mokykloms, padarė išvadą: „Kol mokykloje nėra sukurta saugi atmosfera, mokiniui nėra labai svarbu siekti šiltų tarpasmeninių santykių, kurti juos, formuoti aukštus akademinis tikslus, siekti būti asmenybe, kuria galėtų didžiuotis jis pats ar aplinkiniai žmonės.“⁵⁷ 2008 m. viešosios įstaigos „Vaiko namas“ atliktas tyrimas 17-oje

---

⁵² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Patyčių problema mokykloje ir prevencija. 2014, Nr. 7 (112), p. 4–6.

⁵³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Patyčios Lietuvos mokyklose: problemos ir jų sprendimo būdai. 2009, Nr. 11 (39), p. 1.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Patyčių problema mokykloje ir prevencija. 2014, Nr. 7 (112), p. 4–6.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Jaunimo psichinė sveikata ir savižudybės. 2013, Nr. 2 (88), p. 3–4.

⁵⁶ Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. Prieiga per internetą: <<http://www.scribd.com/doc/2382668/Maslow-a-theory-of-human-motivation>>.

⁵⁷ Karmaza E., Grigutyte N., Karmazė E. G. Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba. Metodinės rekomendacijos. Vilnius, 2007, p. 19.

atsitiktiniu būdu atrinktų Lietuvos mokyklų parodė, kad kas trečias moksleivis mokyklose jaučiasi nesaugus. Didžiausią nesaugumą jaučia 5–8 klasių moksleiviai. Beveik ketvirtadalis mokytojų mokyklose jaučiasi nesaugūs.⁵⁸

Taigi, įvairūs atlikti tyrimai rodo, kad problemos Lietuvos mokyklose kol kas sprendžiamos gana sunkiai, ypač tai pasakytina apie patyčias Lietuvos mokyklose, kurias patiria daugiau nei pusė Lietuvos moksleivių. Patyčios ir kitokie konfliktai gali paskatinti ne tik priešišumą mokyklai, tačiau kai kuriais atvejais gali būti psichinių problemų ir savižudybių rizikos veiksniu, be to, kaip minėta antrame šio straipsnio skyriuje, taip pat gali būti delinkventinio ir nusikalstamo elgesio rizikos veiksniu. Nors vienas pateiktas sėkmingos mediacijos Tauragėje pavyzdys negali parodyti, kad atkuriamasis teisingumas galėtų būti efektyvus būdas spręsti konfliktus mokyklose, tačiau, kaip rodo kitų valstybių praktika, nors pasitelkus mediaciją ir negalima išspręsti visų problemų, tačiau galima sumažinti delinkventinio elgesio rodiklius, be to, tai efektyvus būdas konflikto pusėms užmegzti dialogą ir taip su mediatoriaus pagalba aktyviai dalyvauti išsiaiškinant konflikto priežastis, taip pat skatinti ugdyti atsakomybę už savo veiksmus. Esamų smurto kontrolės ir prevencijos programų ir atkuriamojo teisingumo priemonių derinimas, tikėtina, galėtų prisidėti prie efektyvesnio problemų mokyklose sprendimo.

IŠVADOS

1. Mokykla yra viena pagrindinių institucijų, kurioje kyla įvairių konfliktų ir kurioje konfliktams spręsti vaikai dažnai pasirenka netinkamus jų sprendimo būdus: agresiją, smurtą, patyčias. Atsakas į tokį elgesį dažniausiai yra konflikto iniciatoriaus nubaudimas. Tačiau mokykloje naudojamos baudimo priemonės neretai skatina tik dar didesnę pasipriešinimą mokyklos sistemai, neragina suvokti konfliktų priežasčių ir ieškoti jų sprendimo, o atvirkščiai, tik dar labiau skatina nuolatinį elgesio taisyklių pažeidimą. Įvairiose valstybėse atliekami tyrimai rodo, kad atkuriamojo teisingumo priemonių taikymas, nors neišsprendžia visų mokykloje kylančių konfliktų ir problemų, tačiau prisideda prie kontrolės ir baudimo priemonių mažėjimo, delinkventinio elgesio mažėjimo, pasitikėjimo ir saugumo jausmo mokyklose kūrimo.
2. Lietuvoje atkuriamojo teisingumo priemonių taikymo mokyklose iniciatyvų yra, tačiau nėra bendros atkuriamojo teisingumo priemonių taikymo praktikos, atkuriamojo teisingumo taikymo atvejai yra labiau pavieniai, dažniausiai paremti tik pačių mokyklų noru diegti atkuriamojo teisingumo priemones. Tai, kad derėtų

---

⁵⁸ Viešojo įstaiga „Vaiko namas“. Smurto mokyklose paplitimo, formų, priežasčių, prevencijos ir pagalbos priemonių tyrimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008, p. 74, 82.

intis ir alternatyvų esamoms programoms, rodo įvairūs atlikti smurto prieš vaikus mokyklose, saugumo jausmo mokyklose, patyčių tyrimai ir savižudybių rodikliai. Esamų smurto prevencijos programų ir atkuriamojo teisingumo priemonių derinimas, tikėtina, galėtų prisidėti prie efektyvesnio problemų mokyklose sprendimo.

LITERATŪRA

1. Atkuriamojo teisingumo svetainė. Prieiga per internetą: <<http://mediacija.policija.lt/lt/jaunimui>>.
2. Bazemore G. After Shaming Whither Reintegration: Restorative Justice and Relational Rehabilitation // Bazemore G., Walgrave L. (eds.) Restorative Juvenile Justice: Repairing the Harm of Youth Crime. Monsey, NY: Criminal Justice Press, 1999.
3. Blood P. The Australian Context – Restorative Practices as a Platform for Cultural Changes in Schools // Paper presented at the XIV World Congress of Criminology „Preventing Crime and Promoting Justice: Voices for Change“, Philadelphia, Pennsylvania, August 7-11, 2005, p. 1–16.
4. Browne J. A. Derailed: The Schoolhouse to Jailhouse Track. Washington, DC: Advancement Project, 2003, p. 1–91. Prieiga per internetą: <http://b3cdn.net/advancement/c509d077028b4d0544_mlbrq3seg.pdf>.
5. Cameron L., Thorsborne M. Restorative Justice and School Discipline: Mutually Exclusive? // Strang H., Braithwaite J. Restorative Justice and Civil Society. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
6. Cavanagh T. Restorative Practices in Schools: Breaking the Cycle of Student Involvement in Child Welfare and Legal Systems // Protecting Children, 2009, vol. 24, no. 4, p. 53–60.
7. Christie N. Conflicts as Property // British Journal of Criminology, 1977, vol. 17 (1), p. 1–15.
8. Colvin M. Crime and Coercion. New York: St. Martin's, 2000.
9. Encyclopedia of Prisons & Correctional Facilities. Prieiga per internetą: <<http://www.sagepub.com/hanserintro/study/materials/reference/ref17.1.pdf>>.
10. International Institute for Restorative Practices Graduate School. Improving School Climate: Findings from Schools Implementing Restorative Practices, p. 1–36. Prieiga per internetą: <<http://www.iirp.edu/pdf/IIRP-Improving-School-Climate.pdf>>.
11. Johnson D. W., Johnson R. T. Conflict Resolution and Peer Mediation Programs in Elementary and Secondary Schools: A Review of the Research // Review of Educational Research, 1996, vol. 66, no. 4, p. 459–506.
12. Karmaza E., Grigutytė N., Karmazė E. G. Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba. Metodinės rekomendacijos. Vilnius, 2007, p. 1–121.

13. *Karp D. R., Breslin B.* Restorative Justice in School Communities // *Youth & Society*, 2001, vol. 33, no. 2, p. 249–272.
14. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // *Valstybės žinios*, 1985, Nr. 1-1.
15. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Jaunimo psichinė sveikata ir savižudybės. 2013, Nr. 2 (88), p. 1–8.
16. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Patyčios Lietuvos mokyklose: problemos ir jų sprendimo būdai. 2009, Nr. 11 (39), p. 1–8.
17. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Patyčių problema mokykloje ir prevencija. 2014, Nr. 7 (112), p. 1–12.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Darbo, socialinių ir sveikatos reikalų skyrius. Pažyma dėl Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano vykdymo 2008 metais ataskaitos. 2009-03-27, Nr. 9-24.
19. *Maslow A. H.* A Theory of Human Motivation. Prieiga per internetą: <<http://www.scribd.com/doc/2382668/Maslow-a-theory-of-human-motivation>>.
20. *McCluskey G., Lloyd G., Stead J., Kane J., Riddell S., Weedon E.* 'I was Dead Restorative Today': From Restorative Justice to Restorative Approaches in School // *Cambridge Journal of Education*, 2008, vol. 38, no. 2, p. 199–216.
21. *Michailovič I., Bikelis S., Čepas A., Dobrynina M., Simaitis R., Šneideris D., Ūselė L., Venckevičienė J.* Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje. Lietuvos teisės institutas. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2014.
22. *Morrison B.* Bullying and Victimization in Schools: A Restorative Justice Approach // *Australian Institute of Criminology, Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, 2002, no. 219, p. 1–6.
23. *Morrison B.* School Bullying and Restorative Justice: Toward a Theoretical Understanding of the Role of Respect, Pride, and Shame // *Journal of Social Issues*, 2006, vol. 62, no. 2, p. 371–392.
24. *Murray B. A.* Examining School Based Mediation: a Literature Review, 2003, p. 1–32. Prieiga per internetą: <<http://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2003/2003murrayb.pdf>>.
25. National Evaluation of the Restorative Justice in Schools Programme. London: Youth Justice Board for England and Wales, 2004, p. 1–96.
26. *Peterson R. L., Skiba R.* Creating School Climates That Prevent School Violence // *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 2001, vol. 74:3, p. 155–163.

27. *Ryals J. S.* Restorative Justice: New Horizons in Juvenile Offender Counseling // *Journal of Addictions & Offender Counseling*, 2004, vol. 25, p. 18–25.
28. *Sondaitė J., Vimonciėnė S.* Mokyklų bendruomenės požiūris į mokyklinę mediaciją // *Socialinis darbas*, 2009, Nr. 8 (2), p. 108–113.
29. *The Report of the Independent Commission on Youth Crime and Antisocial Behaviour*. 2010, p. 1–116.
30. *Valickas G.* Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1997.
31. *Van Ness D., Morris A., Maxwell G.* Introducing Restorative Justice // *Morris A., Maxwell G.* (eds.) *Restorative Justice for Juveniles: Conferencing, Mediation and Circles*. Oxford: Hart Publishing, 2001.
32. Viešojo įstaiga „Vaiko namas“. Smurto mokyklose paplitimo, formų, priežasčių, prevencijos ir pagalbos priemonių tyrimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008, p. 1–109.
33. Vilniaus apygardos probacijos tarnybos svetainė. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/vapt/mediacija.html>>.
34. *Wachtel T.* Safer Saner Schools: Restoring Community in a Disconnected World, p. 1–4. Prieiga per internetą: <<http://www.iirp.edu/pdf/SSSRestoringCommunity.pdf>>.
35. *Walgrave L.* Advancing Restorative Justice as the Ground for Youth Justice // *First World Congress on Restorative Juvenile Justice held in Lima, Peru, 4-7 November 2009*, p. 1–18. Prieiga per internetą: <<http://www.unicef.org/tdad/2lodewalgrave.pdf>>.

Renata GIEDRYTĖ-MAČIULIENĖ

Law Institute of Lithuania

Judita VENCKEVIČIENĖ

Law Institute of Lithuania

THE APPLICATION OF RESTORATIVE JUSTICE MEASURES IN SCHOOLS

Summary

This article examines the application of restorative justice measures in schools. Schools are one of the major social institutions where different conflicts could be observed. Such conflicts are often resolved by non-constructive measures, e.g., aggression, violence and bullying. The most common response to such behaviour is the punishment of the conflict initiator. However, punishment is not an effective response to such behaviour. It is a merely passive expression which requires a minimal or even completely does not require any consciousness or look for the solutions of the conflict. On the contrary, punishment often leads to greater resistance to the school system and encourages even greater violation of the rules. This article aims to show how conflicts in schools can be effectively resolved by using restorative justice measures, especially one of its models – mediation and why the application of restorative justice measures could be important in Lithuanian schools.

Researches carried out in different countries show that by using the restorative justice measures the downward of the control and punishment measures applied, decreasing delinquent behaviour, the rise of feeling of security in schools could be observed. In Lithuania there is some practise of application of restorative justice measures. However, there is no common practise. The application of restorative justice initiatives is more sporadic, often based on the schools communities initiatives to apply restorative justice measures in their schools. Data on suicides, studies on violence, safety and bullying in Lithuanian schools show that the combination of existing violence prevention programs and new restorative justice measures could likely contribute to a more efficient problem solving of violence in Lithuanian schools.